

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2013

Klára Habrová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Klára Habrová

**Srovnání pojetí demokracie u Jean-Jacques
Rousseaua a Hanse Kelsena**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Klára Habrová**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Šimsa, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

HABROVÁ, Klára. *Srovnání pojetí demokracie u Jean-Jacques Rousseaua a Hanse Kelsena*. Praha, 2013. 40s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Martin Šimsa, Ph.D.

Abstrakt

Hlavním úkolem této práce je najít společné znaky v konceptu demokracie u Hanse Kelsena a Jean-Jacques Rousseaua. Dále se tato práce zabývá návazností Kelsenova díla na dílo Jean-Jacques Rousseaua. Aby bylo možné tyto návaznosti nalézt, prostudovala autorka díla *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva a O příčinách a původu nerovnosti mezi lidmi* u Jean-Jacques Rousseaua a *O podstatě a hodnotě demokracie* u Hanse Kelsena. Dále autorka oba autory podrobila kritice. Kritiku autorka podložila dílem Boženy Komárkové, Jürgena Habermase a Charlese Taylora u Jean-Jacques Rousseaua a díle Carla Schmitta u Hanse Kelsena. Aby se autorka mohla věnovat i kritice těchto autorů, byla potřeba zaměřit se i na jiné oblasti než jen na téma demokracie, ale např. i na téma lidských práv u Boženy Komárkové. V hlavní části práce jsou nejprve detailně popsány jednotlivé koncepty demokracie u jednotlivých autorů. V průběhu práce jsou jednotlivá díla podrobně rozebírána a autorka hledá společné rysy Kelsenovy a Rousseauovy demokracie. V závěru autorka shrnuje veškeré poznatky, ke kterým v průběhu psaní této bakalářské práce došla a dále se věnuje opodstatněnosti kritiky obou autorů ze strany výše uvedených kritiků.

Abstract

The main goal of this paper is to compare Hanse Kelsen and Jean-Jacques Rousseau's concepts of democracy and to establish common features in their works. Attention is also drawn to the connection between Jean-Jacques Rousseau and Kelsen's writings. In order to determine this connection, the author of this paper examined the following works of the above mentioned *Of The Social Contract, Or Principles of Political Right* and *Discourse on the Origin and Basis of Inequality Among Men* by Jean-Jacques Rousseau and *O podstatě a hodnotě demokracie* by Hanse Kelsen. Afterwards, the

author's aim was to take a critical look at the two writer's works. She based her critical examination of Jean-Jacque Rousseau on the writings of Božena Komárková, Jürgen Habermas and Charles Taylor and drew from Carl Schmitt's work to analyse Hans Kelsen. To be able to critically appraise these authors as well, it was necessary to study other areas than democracy. For example, the author studied the topic of human rights as seen by Božena Komárková. The main part of this paper primarily deals with different concepts of democracy as the above mentioned authors have described. Individual works are examined in detail and the author tries to find common features in the concept of democracy as seen by Kelsen and Rousseau. Finally, the author summarises all her findings and makes an effort to determine whether the criticism aimed at Kelsen and Rousseau might be considered legitimate.

Klíčová slova

Demokracie, Jean-Jacques Rousseau, Hans Kelsen, společenská smlouva, stát

Keywords

Democracy, Jean-Jacques Rousseau, Hans Kelsen, social contract, state

Rozsah práce

57 832 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 5. 2013

Klára Habrová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu práce PhDr. Martinu Šimsovi, Ph.D. za veškeré cenné rady a ochotný přístup při vedení této práce.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Název práce v českém jazyce:

Srovnání pojetí demokracie u Jean-Jacques Rouseaua a Hanse Kelsena

Název práce v anglickém jazyce :

Comparison of the concept of democracy in the work of Jean-Jacques Rousseau and Hans Kelsen

Klíčová slova :

demokracie, společenská smlouva, lidská práva, stát, Rousseau, Kelsen

Klíčová slova v anglickém jazyce:

democracy, social contract, human rights, state, Rousseau, Kelsen

Vymezení tématu:

Tato bakalářská práce se bude zabývat dílem Hanse Kelsena a Jean-Jacques Rouseaua. V Kelsenově díle budu hledat návaznost na Rouseaua u jejich pojetí demokracie. U Jean-Jacques Rouseaua se budu zabývat vztahem demokracie a společenské smlouvy, u Hanse Kelsena půjde o jeho ryzí nauku právní, kde striktně odděluje morálku a právo.

Dále se zaměřím na kritiku obou autorů. U Jean- Jacques Rouseaua budu čerpat z díla Boženy Komárkové Původ a význam lidských práv. Kritiku Hanse Kelsena podložím dílem Carla Schmitta.

Vymezení tématu v anglickém jazyce:

This bachelor work will be following up with the work of Hans Kelsen and Jean-Jacques Rousseau. In the Kelsens work i will be searching for continuity on Rousseau and his conception of democracy. At the work of Jean –Jacques Rousseau I will be dealing with the relation between democracy and social treatment, at the work of Hans Hensel it shall be about his pure legal doctrine, where he strictly separate the moral and the law.

Next I will focus on the critics of the both authors. At Jean-Jacques Rousseau work i

will draw from the work of Božena Komárková – Původ a význam lidských práv(The origin and importance of human rights). The critics of Hans Hensel shall be based on piece of work of Carl Schmitt.

Metodologie:

Především se bude jednat o interpretaci a komparaci textů Hanse Kelsena a Jean-Jacques Rousseaua. Shrnutí a zhodnocení jejich koncepce demokracie. Dále se bude jednat o kriticko-hermeneutický přístup, kdy půjde o kritické zhodnocení a pečlivé pročtení jejich děl.

Předpokládaný seznam literatury:

Rousseau, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*. Praha: Aleš Čeněk, 2002.

Rousseau, Jean-Jacques. *Rozpravy*. Praha: SVOBODA, 1989.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O původu nerovnosti mezi lidmi*. Praha: Svoboda, 1949

KELSEN, Hans. *O podstatě a hodnotě demokracie*. V Praze: Orbis, 1933

KELSEN, Hans. *Základy obecné teorie státní*. V Brně: Barvič & Novotný, 1926

KOMÁRKOVÁ, Božena a Ladislav HEJDÁNEK. *Původ a význam lidských práv*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990

SCHMITT, Carl a Carl SCHMITT. *The concept of the political*. Expanded ed. Chicago: University of Chicago Press, 2007

Předpokládaná struktura práce :

1. Úvod
2. Jean-Jacques Rousseau
  - 2.1. Dílo
  - 2.2. Pojetí demokracie
  - 2.3. Kritika ze strany liberálů - Božena Komárková
3. Hans Kelsen
  - 3.1. Dílo
  - 3.2. Pojetí demokracie
  - 3.3. Kritika
4. Srovnání a zhodnocení obou autorů a jejich přístupu k demokracii
5. Zhodnocení opodstatněnosti kritik obou autorů
5. Závěr

Obsah

1. ÚVOD	2
2. JEAN-JACQUES ROUSSEAU	5
2.1. ŽIVOT.....	5
2.2. DÍLO.....	7
2.2.1. <i>Rozprava o společenské smlouvě</i>	7
2.2.2. <i>Rozprava o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi</i>	10
2.2.3. <i>Demokracie v jeho dílech</i>	11
2.3. KRITIKA JEAN-JACQUES ROUSSEAU.....	14
2.3.1. <i>Božena Komárková</i>	14
2.3.2. <i>Charles Taylor</i>	16
2.3.3. <i>Ostatní kritici</i>	18
3. HANS KELSEN	19
3.1. ŽIVOT.....	19
3.2. DÍLO.....	19
3.2.1. <i>O podstatě a hodnotě demokracie</i>	20
3.2.2. <i>Demokracie v Kelsenově díle a jeho návaznost na Rousseaua</i>	24
3.4. SROVNÁNÍ KONCEPCÍ DEMOKRACIE JEAN-JACQUES ROUSSEAU A HANSE KELSENA	24
3.5. KRITIKA ZE STRANY CARLA SCHMITTA	25
4. ZÁVĚR	27
5. POUŽITÁ LITERATURA	30

1. Úvod

Téma demokracie je jedním z nejobsáhlejších témat současné i historické politické vědy. Existuje mnoho teoretiků z řad politologů, ale i právníků, kteří se tématu demokracie věnují. Já jsem pro tuto práci vybrala jednoho známého a jednoho méně známého teoretika demokracie. Tím méně známým je rakouský právník a politický teoretik Hans Kelsen. Jeho koncepce demokracie je založena na parlamentu. Druhý demokratický teoretik a ten známější z autorů, které v této práci využiji, je Jean-Jacques Rousseau, jehož teorie demokracie je založena na suverenitě lidu.

Jean-Jacques Rousseau je jedním nejvýznamnějších, ne-li nejvýznamnějším francouzským politickým filozofem. Není ovšem jen obdivovaný, ale také kritizovaný. I v dnešní době jsou jeho myšlenky využívány současnými politickými mysliteli. Jeho myšlenky jsou často kritizovány, protože v minulém století byly negativně využity, což z Rousseaua dělá minimálně silného inspirátora pro marxismus. Když se podíváme ještě hlouběji do minulosti, můžeme Rousseaua označit také jako inspirátora Robespierrova teroru v revoluční době ve Francii. V tomto díle ale budu především jeho myšlenky podrobovat kritice z děl několika významných filozofů, právníků či odborníků na lidská práva.

Jean-Jacques Rousseau je jedním ze zakladatelů přímé demokracie. Veškerá moc, kterou stát disponuje, pochází od lidu. Tato moc pochází z obecné vůle, kterou lidé projevují svobodně a společně. V této práci se pokusím shrnout veškeré důležité myšlenky J. J. Rousseaua, které by mohly přispět k hlubšímu pochopení jeho filozofie a politického myšlení. Vycházet budu především z jedné z jeho rozprav, kterou je rozprava *O společenské smlouvě neboli o Zásadách státního práva*. V této rozpravě se Rousseau věnuje zejména státu, který je založen na principu společenské smlouvy a obecné vůle. Dále se zaměřím na jeho rozpravu *O původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi*.

Poté co tyto rozpravy rozeberu podrobněji, budu v díle Hanse Kelsena hledat inspiraci právě Rousseauem. U Hanse Kelsena budu čerpat z knihy *O podstatě a hodnotě demokracie*. Hans Kelsen je důležitým teoretikem demokracie a jedním z novodobých autorů, kteří hledají svou inspiraci v díle Jean-Jacques Rousseaua. Kelsen stejně jako Rousseau považuje za hnací motor demokracie účast samotného lidu na rozhodovacím procesu. Přesto ale jak dále v práci zjistíme, není jeho pojetí účasti lidu na rozhodovacím procesu stejné jako u Rousseaua.

Dílo Hanse Kelsena podrobím kritice ze strany Carla Schmitta. Carl Schmitt byl německý právní a politický teoretik, který se zařadil mezi konzervativce. Byl kritikem liberální demokracie a právě v této oblasti budu hledat rozpory mezi jeho a Kelsenovým dílem. Tuto kritiku podložím dvěma díly Carla Schmitta, kterými jsou *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě a Pojem politična: text z r. 1932 s předmluvou a se třemi korolárii*. Carl Schmitt byl jen o několik let mladší než Kelsen, lze tedy říci, že byli současníci a svá díla tvořili ve stejné době ve velmi podobném prostředí.

Dále se zaměřím na kritiku Jean-Jacquesse Rousseaua ze strany Charlese Taylora a Boženy Komárkové. U Boženy Komárkové použiji dílo *Původ a význam lidských práv*, kde se věnuje mnoha filozofům, ale já se zaměřím jen na její kritiku Rousseaua. U Charlese Taylora použiji dvě knihy. První z nich je *Kritika authenticity*, druhou je *Multikulturalismus – zkoumání politiky uznání*. U Charlese Taylora je ústředním motivem jeho děl autenticita. U Jean-Jacquesse Rousseaua je důležitým pojmem přirozenost. Přirozené chování, které má člověk už od narození, dané od přírody a tím pádem také autenticita chování, o které píše Taylor ve svých dílech. U Taylora se jedná o současné pojetí authenticity, ale přesto v jeho dílech návaznost na Rousseaua nalezneme.

Ačkoliv se může zdát, že Rousseau byl ve svých dílech velmi nesystematický, zdání klame. I přesto, že v *Rozpravě o původu a příčinách nerovnosti* postupuje od přirozeného stavu ke společenskému a právě tento přirozený stav považuje za dobrý, zatímco ve společnosti lidé mnoho ztrácí. V *Rozpravě O původu a příčinách nerovnosti* je člověk svobodným od přírody a působení ve společnosti ho vnitřně kazí. Na druhou stranu v díle *O společenské smlouvě* se člověk stává svobodným až realizováním se v politice a vytvořením společenské jednoty, kde jsou si všichni lidé rovni. V díle *O společenské smlouvě* je člověk posuzován jako sobecký a nemorální až do chvíle, kdy uzavře společenskou smlouvu a začne myslet také na ostatní.

Nicméně ve chvíli, kdy tato díla podrobněji prostudujeme, se ukážou i nečekané souvislosti, které tato díla propojují. V této práci se také okrajově zaměřím na Rousseauův život, protože u málokterého filozofa lze nalézt tak velkou souvislost mezi životem a dílem.

V Závěru práce se pokusím shrnout veškeré podobnosti mezi Kelsenovým a Rousseauovým dílem. Zároveň se také zaměřím na opodstatněnost kritiků jak Kelsenových, tak i Rousseauových.

2. Jean-Jacques Rousseau

2.1. Život

Jean-Jacques Rousseau patří společně s Voltairem a Charles Louis Montesquieuem mezi nejznámější francouzské filozofy 18. století. J. J. Rousseau se narodil 29. června 1712 v Ženevě. Jeho rodina sice pocházela z Francie, ale domovské právo měla v Ženevě. Rousseau byl vzdělaný již od svého raného dětství, odmalička hodně četl. Navíc měl štěstí na lidi, kteří jeho výchovu zajišťovali. V osmi letech byl poslán na výchovu na venkov k pastorovi Lambercierovi, kde poznal čistotu venkova a venkovských lidí, což ho později hodně ovlivnilo. Z důvodu nedostatečných rodinných financí nemohl být mladý Rousseau vyučen pastorem, jak by si on i jeho strýc přáli, ale byl dán do učení na městského písaře. O tomto jeho zaměření rozhodla jeho láska ke knihám a literatuře. V učení byl ale nespokojený, protože písař, u kterého byl v učení, byl zlý muž. Jednoho dne se rozhodl po procházce do přírody již se do města nevrátit a vydal se na cestu do rodné Ženevy.

Další léta Rousseauova života jsou ve znamení žen, které jeho život velmi ovlivňovaly. Velkou změnou prošel ve svých šestnácti letech, kdy po seznámení s baronkou de Warens přešel z protestantského vyznání k římskokatolickému vyznání, aby se po pár letech znovu vrátil k protestantskému vyznání. Od baronky odchází do kláštera, poté k hraběnce de Vercellis, ale po pár letech se opět vrací k baronce de Warens. V době, kdy u baronky de Warens žil, se seznámil s Voltairovými díly, což později ovlivnilo jeho životní směr a dílo. Po několika letech u baronky de Warens opět Rousseau putuje po Evropě například do Paříže či do Lyonu. Po těchto pár letech putování opět zamířil k baronce de Warens, která v té době žila v Savojsku a devět let u ní žil.

Ve svých 29 letech Rousseau podruhé přichází do Paříže, aby začal publikovat vlastní díla. Jeho počátky ovšem nebyly tak úplně úspěšné. Seznámil se ale s Diderotem, což je v jeho pozdějším životě důležité. Seznamuje se také se svou životní partnerkou Terezou Levasseurovou. Poté sbíral drobnější úspěchy se svými literárními díly a operami, ale první větší úspěch přišel po napsání práce, na jejíž vypsání vyhlásila soutěž akademie v Dijonu. Tématem práce byla otázka „*Přispěl pokrok věd a umění ke zkáze nebo zušlechtění mravů?*“. Tato práce byla označena jako nejlepší a tedy vítězná a Rousseau za tři roky napsal další soutěžní práci na téma „*Jaké jsou příčiny nerovnosti mezi lidmi?*“. Za tuto práci sice cenu za nejlepší práci nezískal, ale získal ohlas

veřejnosti. Tato úvaha bude v mé práci ještě důležitá a rozeberu ji podrobněji. Po tomto úspěchu Rousseau opět cestuje a přijímá pozvání několika lidí, která přijímá a v jejich domech píše svá další díla.

V roce 1762 dopsal Rousseau spis *O společenské smlouvě neboli o zásadách státního práva*, který je z jeho děl podle mého názoru nejvýznamnější a má největší přínos i pro současnou dobu. V době kdy Rousseau tvořil, byla některá jeho díla přijímána velmi pozitivně, jiná zase negativně. *Julie neboli Nová Heloisa* byla v Paříži velmi obdivována, ale dílo *Emil čili O výchování* z roku 1762, které útočilo na náboženskou výchovu formami trestů, zapříčinilo vydání zatykače na Rousseaua. Jeho dílo *Emil čili O výchování* bylo spáleno a Rousseau byl nucen opustit Francii. Vrátil se tedy do Švýcarska, kde se narodil. V Ženevě byl ovšem za dílo *Emil čili O výchování* také odsouzen a Rousseau byl vypovězen. Další léta byla opět ve znamení putování a přijímání pozvání od různých bohatých lidí, kteří mu nabídli střechu nad hlavou. Jeho cesta vedla i do Štrasburku, kde se potkal s anglickým filozofem Davidem Humem, který ho zve do Anglie.

Po roce a půl strávených v Anglii se po roztržce s Humem vrátil Rousseau do Francie. Tam pokračoval v psaní, ale plně se u něj rozvíjela jeho nemoc. Jean-Jacques Rousseau zemřel 2. července 1778.

Jeho život je sice velmi složitý, ale je důležité pochopit jeho pohnutky, které vedly k napsání jeho děl, která budu v této práci rozebírat. Jeho díla ho učinila slavným jak v době, kdy žil, ale také v současnosti. Jeho díla, která rozebírají příčiny nerovnosti mezi lidmi, jsou i dnes přínosná a aktuální. To že se Rousseau narodil v Ženevě, která byla tou dobou svobodným městem, je pro jeho dílo také velmi důležité.

Z tohoto stručného shrnutí Rousseauova života lze vyzdvihnout několik poznatků. Rousseau pocházel z dobře postavené rodiny. Jeho matka zemřela, když byl ještě mladý a výchovu malého Rousseaua zajišťoval zpočátku jeho otec střídavě s několika pěstouny, kteří ho přivedli k lásce k přírodě. Mimo lásky k přírodě u svého otce mohl Rousseau vidět také hrdost na to, že jsou ženevskými občany. Tyto dvě skutečnosti Rousseaua v jeho životě a díle zásadně ovlivnily. I přesto, že Ženevu obdivoval za její morální čistotu, ženevského občanství se vzdává. Rozhořčilo ho to, že jeho kniha *Emil, čili o výchování* byla mimo jiné i v Ženevě zakázána a na Rousseaua byl vydán zatykač a příkaz k vykázání. Jeho život ho sice jak už jsem zmínila, naučil hrdosti a ctižádosti, na druhou stranu byl ale také velice citlivým mužem. Všechny tyto skutečnosti se v jeho díle odrážejí.

2.2. Dílo

Jean-Jacques Rousseau je představitelem tzv. neliberální demokracie. Ve své koncepci demokracie se inspiroje antikou, ale snaží se tento koncept upravit tak, aby ztratil své nedostatky. Ve svém díle se snaží nalézt cestu z nerovnosti i bez toho, aby byl nutný návrat k přirozenému stavu. Společnost poté co vznikla ve své podobě, je zkažená a nespravedlivá. Podle Palle Swenssona se ve svém díle snaží dokázat dvě skutečnosti. První je otázka jak společnost zkazila přírodního člověka.¹ Druhou otázkou je, jak vytvořit dobrou společnost, která by člověka spíše povznesla, nežli degradovala.² Tyto otázky jsou vyřešeny v následujících dvou Rousseauových dílech. Rousseau vidí jako jeden z problémů společnosti i odklon od přírody jako takové. Rousseau sám vyrůstal v podstatné části svého dětství v přírodě a mělo to na něj velký vliv. Největším problémem ve společnosti je nejen zkaženost lidí, ale i vznik výrazných nerovností mezi nimi.

2.2.1. Rozprava o společenské smlouvě

Důležitým námětem, který se v této knize často objevuje, je svoboda jedince. Člověk se podle Rousseaua sice svobodným rodí, přesto ale celý život prožívá v okovech.³ Rousseau se ve svém díle snažil člověka z těchto pout osvobodit a spoutat legislativu.⁴ Jedinou přirozenou společností, do které člověk ve svém životě může patřit, je rodina. Ve chvíli, kdy přestane být rodinné pouto mezi členy této společnosti pro jejich členy potřebné, je jen na nich zda tuto společnost zachovají nebo ne. Pokud ji zachovají, zachovají ji pomocí dohody.⁵ Dohoda je Rousseauovým primárním tématem, především ve formě společenské smlouvy. Společenská smlouva musí být jedinou smlouvou ve státě, protože není možné, aby existovala jiná smlouva, která by tuto společenskou smlouvu neporušovala. Smlouvy, které by vznikly po boku společenské, by nutně musely být v rozporu se smlouvou společenskou, kterou všichni občané uzavřeli. Společenská smlouva je podle Rousseauu možností, jak se realizovat v rámci společnosti, a i přes to si zachovat tu přirozenou svobodu, se kterou se člověk narodil.

¹ SVENSSON, Palle. *Teorie demokracie: brněnské přednášky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995, str. 48

² Tamtéž, str. 48

³ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě, neboli, O zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, Str. 12

⁴ SARTORI, Giovanni. *Teória demokracie*. Překlad Marianna Oravcová, Lubomír Kovačič, Platon Baker. Bratislava: Archa, 1993, str. 316

⁵ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě, neboli, O zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002, str. 13

Ve společnosti totiž člověk tuto přirozenost ztrácí. Rousseau však v uzavření smlouvy vidí návrat k přirozenému stavu. Uzavření smlouvy má vyřešit stále rostoucí závislost na ostatních, kterou si člověk vybudoval v postupu let, a především byla zapříčiněna vznikem soukromého vlastnictví.

Podle Rousseaua je důležitým prostředkem na obranu a ochranu jejich majetku a jich samotných sdružení. Toto sdružení by ale mělo zachovat svobodu těchto lidí a každý by měl poslouchat jen sám sebe. Rousseau sám se podle svých slov snaží „*Nalézt takovou formu sdružení, které by společnou silu bránilo a ochraňovalo osobu a majetek každého člena, v němž by však každý poslouchal jenom sebe samého, i když se sloučí se všemi, a zůstal svobodným jako dříve.*“⁶ Jak jsem již výše zmínila, člověk se rodí se svou přirozenou svobodou. Té se ale může člověk zříci a nahradit ji svobodou smluvní, která by mu zaručila již zmíněnou obranu a ochranu. Společenská smlouva je definována takto: „*Každý z nás dává svou osobu a všechnu svou moc pod nejvyšší řízení obecné vůle; a přijímáme zároveň každého člena za nedělitelnou část celku.*“⁷

Problémem těchto společností, kde by měla fungovat obecná vůle a každý by ji měl přijímat je to, že každý jednotlivec přirozeně bude upřednostňovat svou vlastní vůli. Suverénem v této společnosti je kolektivní bytost a svrchovaná moc nemůže být zcizena, protože jde o obecnou vůli. Obecná vůle by měla být vždy správná a především by měla zapříčinit, že všichni z ní budou mít nějaký užitek. Pokud lidé nemají k obecné vůli žádné výhrady a mlčí, znamená to, že s ní souhlasí.

Lidé, kteří uzavřeli společenskou smlouvu, už nejednají jen podle svého přesvědčení a své vlastní vůle, ale musejí své konání přizpůsobit vůli obecné. Toto chování je potom řízeno rozumem a člověk musí konat určité povinnosti. Člověk, který uzavřel společenskou smlouvu, se samozřejmě zbaví určitých výhod, které mu dříve dávala úplná svoboda a přirozené právo, ale tím, že je teď pod vlivem smluvního práva, získává výhody jiné. Jednáním podle veřejné vůle se zušlechťuje a jeho rozum posiluje.

⁸ Uzavřením společenské smlouvy člověk získává vlastnické právo na vše, co má, které nahrazuje dřívější vlastnictví v důsledku okupace či násilí. Společenská smlouva posiluje rovnost mezi lidmi, protože i přesto, že každý člověk je od přírody jinak silný, společenskou smlouvou všichni získávají rovnost.

⁶ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989., Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda., str. 227

⁷ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě, neboli, O zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002., Str. 25

⁸ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989., Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda., str. 231

Moc která je řízena obecnou vůlí, je nazývána svrchovanou mocí.⁹ Suverén, který disponuje svrchovanou mocí, má právo po občanovi cokoli žádat a občan je povinen toto udělat, pokud disponuje možností toto vykonat. Všechno toto konání, o které suverén občana požádá, musí být užitečné ro společnost. Veškeré konání v rámci obecné vůle, musí být pro členy společnosti stejně výhodné a suverén nesmí mezi občany této společnosti dělat rozdíly. Pro pochopení společenské smlouvy je důležité si říci, jak se společenská smlouva staví k právu na život a na smrt. Člověk, který svůj život věnuje státu, by měl mít zaručenou neustálou ochranu svého života. Pokud je ale občan požádán suverénem, aby zemřel pro prospěch státu, občan by měl zemřít, protože jeho život byl až dosud pod ochranou státu. Suverén ovšem nemůže nechat někoho usmrтит jen pro výstrahu ostatním, každý má podle Rousseaua šanci být v něčem pro společnost prospěšný.¹⁰ Tedy i zloděj by neměl být odsouzen k nějakému trestu, nýbrž by měl dostat šanci, aby mohl být prospěšný společnosti.

Veškerá spravedlnost podle Rousseaua pochází od Boha, což je pochopitelné vzhledem k době, ve které Rousseau žil. Tato spravedlnost je ale také výsledkem rozumu, kterým by měl oplývat každý jedinec. Aby byla spravedlnost vzájemná a nikdo nebyl o ni ochuzen, je potřeba zavést určité zákony, které by tuto spravedlnost chránily. Zákonem rozumíme vůli, která je zde od toho aby chránila tu obecnou.¹¹ Pokud je stát těmito zákony chráněn a vládne mu veřejná vůle, můžeme tento stát nazývat republikou. Zákonem by v ideálním případě měli být stanoveny podmínky, podle kterých bude stát řízen a organizován. Toto opatření je nadčasové a můžeme říct, že je dodnes uznáváno za platné. Vzhledem k tomu, že jak jsem již výše zmínila je společenskou smlouvou deklarována rovnost, měly by tyto zákony pocházet od lidu. Zákonodárství, které je nezbytné pro stát a jeho fungování musí pocházet od jiného člověka, než od toho, který vládne svrchovanou mocí. Tyto funkce se nesmí překrývat. Zákony nesmějí být psány, tak aby vyhovovaly jen tomu, kdo je píše, ale všem. Nejstabilnější stát bude ten, jehož zákony budou v souladu s obecně přijímanými mravy.

Forma vlády, kterou Rousseau nazývá demokracií je definována jako situace, kdy je vláda suverénem uložena celému národu nebo jeho převážné části, kdy je více občanů úředníků než občanů prostých soukromníků.¹² Demokracie, tak jak je Rousseauem definována, není možná, protože je nemožné, aby bylo malé množství lidí

---

⁹ Tamtéž, str. 240

¹⁰ Tamtéž, str. 244

¹¹ Tamtéž, str. 246

¹² Tamtéž, str. 271

ovládáno velkým množstvím lidí, kteří by měli v této situaci býti u vlády. Podle Rousseaua se demokratická vláda nehodí pro lidi, protože je příliš dokonalá. Pokud je situace opačná a vláda je svěřena do rukou malého počtu občanů a je více prostých občanů, než občanů úředníků, jedná se o aristokratickou formu vlády. Nejlepší formou aristokracie je aristokracie volená. V tomto typu aristokracie je zákonodárná a výkonná moc oddělena a její představitelé jsou voleni. Třetí formou vlády je monarchie neboli vláda královská, což je situace, kdy je veškerá vláda soustředěna do rukou jediného úředníka.

2.2.2. Rozprava o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi

Podle Rousseaua existují dva druhy lidské nerovnosti. První nerovností je přirozená, kterou nám přiřkla příroda, druhou nerovností je mravní neboli politická. Tato mravní nerovnost je závislá na určité úmluvě.¹³ V *Rozpravě O původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi* Rousseau hledá zlom v historii lidstva, který postavil právo nad násilí a zákon nad přírodu. Mnoho filozofů se snažilo poznat skutečný přirozený stav, ale žádný se podle Rousseaua k tomuto přirozenému stavu nedostal. Někteří považovali za přirozený stav vládu silnějšího nad slabším, jiní zase považovali za přirozený stav možnost nechat každému, co mu patří. Podle Rousseaua je to náboženství, které lidi dělá nerovnými.

Lidstvo ve svém přirozeném stavu disponuje až zvířecími pudy. Příroda lidem dala takovou výbavu, aby lidé byli schopni přežít a postarat se o potravu pro sebe. Zákony přírody ovšem dovolovali přežít jen nejsilnějším jedincům. Člověk, který je obdarován správnou tělesnou výbavou již od přírody, se nemusí bát divokých šelem, protože je v podstatě jedním z nich. Naopak se musí bát různých tělesných vad, popřípadě stáří nebo dětství, kdy je člověk nejslabším. Ve chvíli, kdy se člověk stává společenským, stává se slabším a bázlivějším. Je to stejné jako domestikované zvíře. Takové zvíře také ztrácí svou sílu a přirozenost. Ovšem rozdílem mezi člověkem a zvířetem není rozum. Tento rozdíl je v tom, že lidé přestali slepě poslouchat přírodu a začali jednat svobodně, oduševněle. Člověk se touto změnou stává nezávislým na poroučení přírody. Dalším rozdílem mezi zvířetem a člověkem v přirozeném stavu je lidská schopnost rozvíjet se a zdokonalovat své schopnosti. Člověk se odprostil od

---

¹³ Tamtéž, str. 83

svého zvířecího stavu, když začal vnímat smrt.¹⁴ Začal se bát toho, co smrt obnáší, na rozdíl od zvířat, která podle Rousseaua smrt nechápou.

Tím co oslabuje lásku k sobě sama, ale posiluje lidský druh, je soucit. Soucit nás nutí pomáhat těm, kteří trpí. V době, kdy ještě neexistovaly žádné zákony, v přírodním stavu, byl soucit tím, co tyto zákony nahrazovalo. Pouta, která člověka svazují, jsou důsledkem závislostí lidí a jejich potřeb. Tyto vzájemné potřeby se v přírodním stavu nevyskytují.

Nerovnost není v přírodním stavu, ze kterého každý přirozeně pocházíme, znatelná a nemá v podstatě žádný vliv. Člověk, který se stal zakladatelem občanské společnosti, byl jedinec, který obsadil pozemek a prohlásil ho za své vlastnictví. Podle Rousseaua by bylo ušetřeno mnoho válek a lidských životů, kdyby byl někdo tak rozumný a řekl ostatním, ať toho podvodníka neposlouchají.¹⁵ Původním lidským pudem, který člověk bez rozmyšlení následoval, byl pud zachovat rod. Tento pud byl ukojen čistě živočišným způsobem. Lidé pomalu začali toužit po blahobytu a začali si ho získávat pomocí soupeření. Také se ale v lidech projevoval opačný cit, kterým byla láska. Cit mezi lidmi se vyvinul ve chvíli, kdy rodiny začaly obývat společná obydlí. Lidé se začali shromažďovat a tvořit skupiny. Také se museli vzdát dobroty, kterou měli vrozenou od přírody a začít používat tresty.

V době kdy se rozvíjelo rolnictví, si lidé začali uvědomovat, že práce je důležitá a že každý pracuje jen sám pro sebe. Tím se lidé dostali k rozdělení polí a úrody. Právo na úrodu měl každý, kdo pracoval. V době kdy se rozvinulo bohatství, které tehdy bylo měřeno velikostí půdy, kterou člověk vlastnil, se začala rozmáhat nadvláda bohatých nad chudými. Bohatí byli podrobena kritice od chudých, a proto se snažili chudé přesvědčit, aby vstoupili do společnosti, kde budou platit určité zákony. Lidé v této ideji viděli svou svobodu a rovnost, ale netušili, že se ženou vstříc okovům. Tímto se lidé vzdali svého přirozeného stavu.

2.2.3. Demokracie v jeho dílech

Z výše uvedených děl je možné získat poměrně ucelenou představu o tom, jak podle Rousseaua vypadá demokracie a jak by měla fungovat. Já se také pokusím vytvořit závěr z toho, co víme o Rousseauovi a o tom jaké jsou představy o demokracii

---

¹⁴ Tamtéž, str. 94

¹⁵ Tamtéž, str. 115

v dnešní době. Rousseauovo hlavní myšlenkou byla vláda lidu. Lidé by měli být hybnou silou státu a rozhodovat o svém státu samostatně bez jakékoliv nadvlády ze strany silnějších či bohatších. Lidé se také v demokracii nemají nechat kýmkoliv zastoupit. Z toho co o Rousseauově demokracii víme, můžeme říci, že jeho koncept demokracie se shoduje s konceptem demokracie přímé. Je důležité také připomenout, že podle Rousseaua musí v demokratickém státě dojít ke striktnímu oddělení moci výkonné a zákonodárné.

Zákony, které jsou po uzavření společenské smlouvy přijímány, jsou důsledkem obecné vůle. Obecná vůle je vůlí všech občanů, kteří společenskou smlouvu uzavřeli. Lidé jsou v této chvíli tedy zákonodárci. Je ale potřeba, aby byla výkonná moc oddělena, proto si občané ze svého středu vyberou jednoho vládce. Vládce, kterého si lidé vyberou, musí konat rozhodnutí, která nejsou v souladu s obecnou vůlí. Vládce, který je vybrán, stále podléhá zákonům, které schválil lid. Toto uspořádání, kdy je lid zdrojem moci a ve státě jsou dodržovány zákony, nazýváme republikou. Rousseauova demokracie je tedy spíše republikou, protože i sám Rousseau říká, že: *„Bereme-li výraz demokracie v přísném slova smyslu, pak nikdy pravá demokracie neexistovala a nikdy nebude existovat, protože je proti přirozenému řádu, aby velký počet vládl a malý počet byl ovládnán.“*¹⁶ Suverenita, kterou lid získá uzavřením společenské smlouvy, není úplně neomezená. Stále ji omezuje ctnost, přírodní zákon nebo Bůh.¹⁷

Celkově Rousseau zdůrazňuje povinnosti občanů více než jejich práva. Více jsem již zmínila výše, v části o tom, že pokud je občan požádán, aby zemřel, měl by zemřít. Aby mohlo dojít k dodržování obecné vůle a vůbec k jejímu vzniku, musí ve státě existovat hospodářská a sociální rovnost. Pokud jsou si lidé rovni, je vyšší šance, že mezi nimi nebude docházet k nějakým bojům o majetek. Nikdo by neměl být tak chudý, aby musel prodávat sám sebe a nikdo by neměl být tak bohatý, aby si někoho mohl kupovat.¹⁸ Lidé si především nemají vytvářet závislost jeden na druhém. Každý člověk by měl být závislý jen sám na sobě. Lidé mají k dispozici dvě vůle. Jednou vůlí je jejich vlastní vůle, která jim zůstává i přes uzavření společenské vůle, druhou vůlí je vůle obecná, kterou právě uzavřením společenské smlouvy získají. Tyto dvě vůle si často mohou odporovat.

¹⁶ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989., Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda., str. 273

¹⁷ SVENSSON, Palle. *Teorie demokracie: brněnské přednášky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995., str. 52

¹⁸ Tamtéž, str. 58

V této práci jsem již zmínila, že veškerá rozhodnutí, která jsou ve státě přijata, musí být ve shodě s obecnou vůlí. Jürgen Habermas ale ve své knize *Strukturální přeměna veřejnosti* tvrdí, že tato rozhodnutí nejsou výsledkem obecné vůle, nýbrž výsledkem diskuze, která mezi občany proběhla.¹⁹ Tvrdí tedy, že právo není výsledkem obecné vůle, ale je výsledkem obecné diskuze. Aby si člověk mohl uvědomit skutečnou podobu obecného blaha, je potřeba jen zdravého rozumu.²⁰ Jen s použitím rozumu bude demokratický stát fungovat.

Rousseau ve svém díle netvrdí, že demokracie je nejlepší formou vlády. Tou správnou formou vlády, kde by vládly legitimní zákony, by byla republika. I přesto že je Rousseau nazýván z některých stran „otcem demokracie“, rozhodně není jejím zakladatelem v té podobě, jak je demokracie chápána. Demokracie, kterou Rousseau požadoval, byla přímá, jednomyslná a s co nejmenším počtem přijímaných zákonů.²¹

Demokracie má podle Rousseaua několik předpokladů pro to, aby mohla existovat. Je vhodná především pro malé státy, kde se lidé znají. Dále musí ve státě panovat prostota mravů, aby lidé mezi sebou mohli bez problémů diskutovat. Třetím bodem je rovnost lidí v majetku i hodnostech, bez čehož by nemohla dlouho existovat rovnoprávnost, které je předpokladem demokracie. Posledním bodem je vlastnit málo nebo žádný přepych, který by byl výsledkem bohatství.²² Tyto body by musel stát splňovat, aby v něm mohla vládnout demokracie. Tyto body, které snad žádný stát dohromady nesplní, jsou příčinou výše zmíněného výroku, kterým Rousseau vyloučil existenci demokratického státu ve vlastním slova smyslu. Rousseauovo pojetí demokracie tedy můžeme shrnout jeho posledním výrokem, který se vztahuje k demokracii a tím je: „*Demokraticky by si mohl vládnout jen národ bohů. Vláda tak dokonalá se nehodí pro lidi.*“²³

---

¹⁹ HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2000., str. 37

²⁰ Tamtéž, str. 176

²¹ SARTORI, Giovanni. *Teória demokracie*. Překlad Marianna Oravcová, Lubomír Kovačič, Platon Baker. Bratislava: Archa, 1993, xiv, str. 316

²² ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989., Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda., str. 274

²³ Tamtéž, str. 274

2.3. Kritika Jean-Jacques Rousseaua

Jean-Jacques Rousseau je autorem, který je zavrhován i vyzdvihován. Jeho inspirace v minulosti zapříčinila i události, které se do historie lidí zapsaly jako negativní. Proto je jeho dílo kritizováno ze strany mnoha autorů, kteří ho podrobují jak pozitivní, tak i negativní kritice. V jeho dílech jsou nacházeny určité nejasnosti a občas také výrazné rozpory v jeho dílech, která byla napsána s odstupem několika let. V následující kapitole se budu zabývat kritikou ze strany Boženy Komárkové, která je významnou teoretičkou lidských práv. Dalším kritikem Rousseauova díla bude Charles Taylor, který je kanadským filozofem, sociologem a především politickým teoretikem.

2.3.1. Božena Komárková

Božena Komárková žila v letech 1903-1997 a byla českou filozofkou, pedagožkou a teoložkou. Pro tuto práci bude důležitý její přínos v oblasti teorie lidských práv. Božena Komárková se v souvislosti s tématem společenské smlouvy věnuje několika autorům, kteří v této oblasti Rousseaua předběhli. Já se ale v této práci zaměřím jen na Rousseaua a tím pádem na 18. Století, kdy Rousseau působil.

Komárková poukazuje na to, že suverenita lidu, úřední charakter vlády, vláda lidu a podobně jsou východiskem náboženských kořenů států, ve kterých k těmto postupným přechodům k lidové vládě docházelo. Tyto změny šly ruku v ruce s reformací. To, co dříve bylo plně ovládáno náboženstvím, postupně přebíral rozum. Tato změna v lidském smýšlení je dána také tím, že Rousseau působil v době, kterou nazýváme osvícenstvím. V této době se začínají objevovat první pokusy o vytvoření teorie společenské smlouvy a mimoto také první výroky, které poukazují na nutnost přirozeného práva. Lidé začali používat rozum, na úkor slepého následování boží vůle. Rousseauovo pojetí přirozeného práva považuje Komárková za problematické, protože lidská přirozenost mizí a začíná být pohlcována zájmy společnosti, které se zájmy občanů mají jen málo společného. Podle Komárkové je Rousseauův přirozený stav stavem, kdy člověk není podřízen žádným normám. Až ve chvíli, kdy je člověk občanem, je podřízen mravní síle a měl by jí být poslušen, čímž se stává bytostí mravní. Člověk vstupuje do společnosti ne proto, aby se vzdával svých práv, naopak, vstupuje do společnosti, aby se jeho občanská práva vyrovnala těm přirozeným. Avšak vstupem do společnosti se člověk svých přirozených práv vzdává, poté se mu vrací v podobě

zákona, který je ve shodě s obecnou vůlí. Vladařem se u Rousseaua stává kolektivní vůle. Rousseauův občan se totálně podrobuje státní moci, ale podrobuje se jí aktivně, tím že ji také tvoří. Obecná vůle je autoritou, protože je vůlí rozumnou. Tato obecná vůle vede k blahu, protože vede ke spravedlnosti. Státu tuto vůli rozpohyboval, proto je stát tvůrcem pravých hodnot.²⁴

Velice důležitý je u Rousseaua rozum, který je představován státem. Uzavřením společenské smlouvy a tím i vstupem do státu se z přírodního člověka podle Komárkové stane vyšší lidský typ, kterým je občan.²⁵ Svoboda, která jedinci zůstane, je jen ta svoboda, která dosud nebyla zahrnuta v žádném zákoně, který byl uzavřen. Nebezpečím státu, který popisuje Rousseau je podle Komárkové pohlčení člověka společností a zbavení tohoto člověka všech jeho práv. Občané a stát je v Rousseauově pojetí jedno a totéž.

Rousseau je znám svou inspirací v antice, kde hledá ideální podobu státu. Tím, že Rousseau tvořil svá díla v 18. století, je dáno, že se musel zabývat také státní náboženstvím a určením toho jediného správného. Proto by podle Rousseau měl stát určit jediné státní náboženství, aby zachoval pevnost státu. Toto náboženství, které by bylo ideálním pro stát, je náboženství, které nebude popírat úctu k zákonům státu na úkor úcty k náboženským zákonům. To je důvodem toho, že Rousseau nepovažuje za ideální státní náboženství křesťanství. Pokud by lidé nesouhlasili se státním náboženstvím, které by bylo určeno, měli by právo emigrace. Tímto krokem Rousseau v podstatě upírá člověku základní svobodu, tak jak ji známe a tou je právo na náboženskou svobodu. Ve svém díle *Lidská práva* označuje Rousseauem rozšířený individualismus za jakési nové náboženství.²⁶

---

²⁴ KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. 1. vyd. Heršpice: EMAN, 1997, str. 72

²⁵ Tamtéž, str. 66

²⁶ KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. 1. vyd. Heršpice: EMAN, 1997, str. 42

2.3.2. Charles Taylor

Charles Taylor je kanadský sociolog, filozof a politický vědec, který se narodil v roce 1931. Charles Taylor se ve svém díle *Etika authenticity*, které je pro mojí práci nejvýznamnější zabývá několika zásadními problémy současné doby. Ačkoliv se může zdát, že s Rousseauem tato témata nemají nic společného, při hlubším prozkoumání Talyorova díla, je možné několik souvislostí nalézt. Mezi problémy, které Taylor řeší, patří ztráta morálky, rozšiřování instrumentálního rozumu a ztráta svobody.²⁷ Právě ztráta morálky je podle Taylora největším problémem společnosti jeho doby.

Podle Taylora to byl právě Rousseau, který přispěl k tomu, že lidé si začínali uvědomovat sami sebe, aby dosáhli na cestu k Bohu. Rousseau tuto změnu začal pomocí svého díla šířit mezi lidi. Morálka pro Rousseaua byla následováním hlasu přírody, který v sobě každý od narození máme. Podle Taylora je tento hlas přírody často přerušen vášněmi či závislostí na ostatních. Tato závislost je důsledkem uzavření společenské smlouvy, která mezi lidmi jistou závislost nutně vytvoří. Aby se v člověku obnovilo morální autentické spojení, je nutné dojít k morální spáse.²⁸ V oblasti svobody se Taylor dotýká pojmu sebeurčující svoboda. Podle něj jí nejlépe artikulovat Rousseau ve chvíli, kdy v politické oblasti člověk dosáhne uzavření společenské smlouvy a fungování státu na základě obecné vůle, lze toto nazvat určitou formou svobody. Svobodný podle Taylora je člověk ve chvíli, kdy o tom co se jeho samotného týká, rozhoduje člověk svébytně a není formován vnějšími vlivy.²⁹

Autenticita nám dává možnost definovat své sebeurčení jako být svobodným. Současná kultura, dává lidem dvě možnosti, jak se sebe uskutečňovat ve společnosti. Prvním typem je všeobecné právo, právo, které je platné pro všechny, právo na to, být sám sebou. Nikdo nemá právo na kritiku toho, co ostatní považují za důležité. Druhým typem sebe uskutečňování je citová láska. Svou identitu si každý vytváří až v rámci společnosti.

Podle Taylora je současnou modernitou zapříčiněna ztráta důležitosti hierarchického postavení ve společnosti.³⁰ V moderní společnosti se ztrácí oslovení, jako bylo lord či lady, protože by mělo platit, že každý si je rovný a nikdo by neměl nabyt již od narození nějaké společenské preference. Novinkou současnosti je také

²⁷ TAYLOR, Charles. *Etika authenticity*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001., str. 17

²⁸ Tamtéž, str. 32

²⁹ Tamtéž, str. 32

³⁰ Tamtéž, str. 45

posilování rovnosti mezi pohlavími a snaha smazávat tyto společenské rozdíly. Zde se objevuje spojitost s Rousseauem, který ve své *Rozpravě o původu a příčinách nerovnosti mezi lidmi* rovněž kritizuje hierarchické uspořádání společnosti.³¹ Tento nesouhlas jak u Taylora, tak u Rousseaua se dá považovat za počátky univerzálního uznání lidí.

Spojitost mezi autenticitou a svobodou je poměrně velká. Autenticita se rovná ideje svobody, stejně jako možnosti najít si sám vlastní cestu, kterou se vydám. Bráním se svou autenticitou vnějším vlivům a díky tomu mohu ve společnosti fungovat. V době, kdy se rozvine autenticita, je nutné, aby se lidé začali starat sami o sebe a přijali za sebe odpovědnost. Nesmíme ale zapomínat na to, že autenticitou se rozumí sebeprojektivání, ale v rámci širšího celku. V Taylorově pojetí se jedná spíše o projevoování v rámci společnosti, u Rousseaua toto můžeme hledat ve vztahu k přírodě.

Nebezpečím může být fragmentace společnosti kdy je čím dál tím problematičtější nalézt společný směr a cíle. Lidé ztrácejí sounáležitost s ostatními a tím také již nemají snahu snažit se s ostatními nalézt společnou řeč. Poté se zde objevují jen menší skupiny v rámci společnosti, jejichž členové mají určité společné názory či náboženství, popřípadě etnikum. Fragmentace společnosti je nebezpečím pro demokracii, protože jednotlivé fragmenty mají potřebu volit jiná politická uskupení, čímž se aktivita občanů v rámci demokracie snižuje. Fragmentace je důsledkem toho, že lidé mají pocit, že nemají v politice již žádnou moc, že už není politika závislá na nich.

V moderních institucích je podle Rousseaua člověk poněkud ztracen a přichází o svou přirozenost, kterou získal svým narozením. Člověk je svobodný a proto může jednat, tak aby to bylo v souladu s původním přírodním stavem. Přirozený je v této fázi soucit s ostatními, ale také starost sama o sebe. Tyto přirozené starosti člověk podle díla *Rozpravy O příčinách a původu nerovnosti* ztrácí působením ve společenských institucích.

Lidská identita je tvořena uznáním ze strany společnosti.³² Naopak neuznání nebo dokonce zneuznání může člověku velmi ublížit. Touha po uznání je přirozenou lidskou potřebou, která by měla být uspokojena a uznání ze strany druhých svědčí o vzájemném respektu. Zájem o identitu se posunul do popředí veřejných zájmů díky

³¹ ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989., Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda., str. 121

³² TAYLOR, Charles. Politika uznání., s. 41-90. In TAYLOR, Charles, HABERMAS, Jürgen a GUTMANN, Amy, ed. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001., str. 42

zhroucení společenské hierarchie. Již výše jsem zmínila, že rušení těchto hierarchií je důležité pro nastolení rovnosti ve společnosti.

2.3.3. Ostatní kritici

Podle Jürgena Habermase dochází u Rousseaua k sebeodcizení v důsledku civilizačního pokroku.³³ Charles Taylor tvrdí to samé ve svém díle *Etika authenticity*. Habermas také tvrdí, že Rousseau nepojímá obecnou vůli tak, jak by měl, tedy jako konsenzus vůlí, ale pojímá ji jako konsenzus srdcí.³⁴ Morálka, podle které občané ve veřejném rozhodování jednají, musí být výsledkem komunikace. Lidé ve veřejném rozhodování mají rozhodovat tak, aby to bylo správné. Habermas ve své knize *Strukturální přeměna veřejnosti* tvrdí, že obecná vůle by neměla mít takovou suverenitu, jakou jí přikládá Rousseau. Podle Habermase je vůle lidu až moc zaměřena na jednotlivé osoby, které tuto vůli vykonávají, a zaměřuje se především na soukromou vůli těchto jednotlivců.

---

³³ HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2000., str. 175

³⁴ Tamtéž, str. 37

3. Hans Kelsen

3.1. Život

Hans Kelsen byl významným právním teoretikem, který je znám také pod jménem „otec rakouské ústavy“. Pro tuto práci je ovšem důležitý jeho přínos v oblasti státního práva. Nejvíce pro mě bude přínosem kniha *O podstatě a hodnotě demokracie*. Hans Kelsen je důležitý i jako autor *Ryzí nauky právní*. Je významný nejen pro Evropu, ale i pro celý svět. Jeho díla jsou překládána alespoň do 24 jazyků, což ukazuje jeho celosvětový význam.³⁵

Hans Kelsen se narodil v Praze židovským, německy mluvícím rodičům 11. Října 1881. Ve věku tří let se s rodiči odstěhoval do Vídně, což později ovlivňovalo jeho tvorbu. V roce 1914 začal sloužit ve válce, což znamenalo, že válku a rozpad rakouské monarchie zažil z bezprostřední blízkosti. V roce 1919 se stal spoluautorem rakouské ústavy, která byla uvedena v platnost v roce 1920. Kelsen se díky práci na nové ústavě podílel na vzniku republiky po rozpadu rakouské monarchie. Ve svém životě vystřídal jako profesor mnoho univerzit, ale jeho působení na žádné z nich nemělo dlouhé trvání. Většinou za krátké působení na těchto univerzitách mohl jeho židovský původ, či nespokojenost s poměry, které v zemích kde působil, vládly. Mezi univerzity, kde Hans Kelsen působil, patřila vídeňská právnická fakulta, univerzita v Kolíně nad Rýnem, ženevský Institut vysokého učení mezinárodních vztahů, německá univerzita v Praze, Harvard Law School a nakonec Kalifornská univerzita v Berkeley. Hans Kelsen zemřel 19. 4. 1973 v Berkeley v Kalifornii.

3.2. Dílo

Hlavním tématem Kelsenova díla je ryzí nauka právní. Pro tuto nauku je jediným přijatelným právem právo pozitivní. Pozitivním právem nahrazuje právo přirozené. V jeho díle ovšem přirozené právo nalezneme, protože Kelsen byl schopen ho ve svém díle nalézt. Za právo Kelsen považuje systém norem, které regulují lidské chování. Právo, které Kelsen vyzdvihuje, je pozitivním právem, protože toto právo je

---

³⁵ BOHÁČKOVÁ, Renata. *Život a dílo prof. Dr. jur. Dr. Hanse Kelsena*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1994, str. 15

stanoveno lidskými akty nebo obyčejí. Pozitivní právo nesmí být vynuceno nadlidskou autoritou, například Bohem.³⁶

Hans Kelsen je znám jako právník, tvůrce rakouské ústavy, zakladatel ryzí nauky právní, ale také jako teoretik, který se zabýval pojmem demokracie. Poslední ze zmíněných Kelsenových aktivit je pro tuto práci nejvýznamnější. Téma demokracie nalezneme v knize *O podstatě a hodnotě demokracie*.

3.2.1. O podstatě a hodnotě demokracie

Abych v této práci mohla pracovat s pojmem demokracie, je důležité přesně definovat tento pojem z pohledu Hanse Kelsena. Definice, kterou Hans Kelsen používá pro demokracii je: „*Demokracie je státní a společenská forma, při které obecná vůle, nebo mluveno neobrazně, sociální řád je vytvářen těmi, kdož jsou mu podřízeni: lidem. Demokracie znamená totožnost vůdce a vedeného, subjektu a objektu vlády, znamená vládu lidu nad lidem.*“³⁷

Lid je tedy podle Hanse Kelsena objektem i subjektem vlády. Nikdy se ale nejedná o jeden stejnorodý svazek lidí, vždy se mezi lidmi najdou skupiny, které od sebe vzájemně odlišuje náboženství či národnostní rozdíly. Nejvýznamnějším prvkem demokracie jsou podle Kelsena politické strany, které sjednocují občany stejného politického názoru. Politické strany by neměly být zavedeny podle ústavy do té doby, než by lidé mohli svou vlastní iniciativou odvolávat poslance, pokud by byli nespokojeni s jejich konáním ve veřejné funkci. Dále by měl poslanec ztratit svou funkci v parlamentu ve chvíli, kdy opustí stranu, za kterou byl do parlamentu zvolen.³⁸ Svou účastí v politických stranách získávají lidé vliv na vytváření veřejných poměrů. Čím silnější demokracie je, tím roste význam politických stran. Člověk samotný, bez účasti v nějakém kolektivním sdružení nemá šanci získat vliv na utváření veřejné vůle. Každý člověk, který má tento zájem, nemá jinou možnost, než se integrovat do politické strany. Podle Kelsena je „*demokracie nevyhnutelně a nezbytně státem stran*“.³⁹ Společenská vůle už není podle Kelsena jen jednostranný zájem nějaké skupiny, nýbrž musí být kompromisem několika skupin, které mohou mít i protichůdné názory. Tím, že

³⁶ BOHÁČKOVÁ, Renata. *Základy konstrukce Kelsenovy ryzí nauky právní*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, str. 29

³⁷ KELSEN, Hans. *O podstatě a hodnotě demokracie*. V Praze: Orbis, 1933. 107 s. Politická knihovna. Řada 1; kn. 30., str. 18

³⁸ Tamtéž, str. 40

³⁹ Tamtéž, str. 23

lidé s protichůdnými názory svou vůli projevují pod záštitou jednotlivých politických stran, je šance dosažení kompromisu mezi těmito skupinami s rozdílnými názory větší. Problémem nepřímých parlamentních demokracií podle Kelsena je, že politické právo, kterým je v tomto případě svoboda, se transformuje na volební právo, které jen zajistí to, že společenskou vůli budou udávat pouze ti, kteří byli zvoleni.⁴⁰

Je potřeba rozlišovat demokracii a parlamentarismus. Tyto pojmy rozhodně nenesou stejný význam. Na druhou stranu je ale parlamentarismus pro demokracii nezbytný. Kelsen pro parlamentarismus používá definici: *Parlamentarismus je vytváření směřované státní vůle kolegiálním orgánem, voleným lidem na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva podle většinového principu.*⁴¹ V parlamentarismu je jednou z hlavních idejí idea svobody. Pokud lidé chtějí parlamentarismus, znamená to, že chtějí svobodu. Parlament, ač se to nezdá, omezuje svobodu ve svém smyslu, protože část státních funkcí je přenesena na jiný orgán, než na lid. I přesto, že lid parlament volí, není vůle lidu tou vůlí, která je prosazována.

Demokracie by mohla být podle Kelsena posílena referendy.⁴² Referendum je jedna z nejpřímějších forem demokratické účasti lidu na rozhodování ve státě a projevení veřejné vůle. Pokud by se rozhodování parlamentu dostalo do rozporu s výsledky referenda, měl by být tento parlament, který očividně nerozhoduje podle veřejné vůle okamžitě rozpuštěn a nahrazen novým, který by veřejnou vůli vykonával nebo alespoň nerozhodoval v rozporu s touto veřejnou vůlí.⁴³ Mimo referenda je pro přímou demokracii vhodný ještě jeden způsob, kterým je lidová iniciativa neboli iniciativa lidu.⁴⁴ Tato iniciativa by měla mít právo podávat návrhy zákonů, kterými by byl parlament povinen se zabývat. Iniciativa lidu je také jediným způsobem, jak mohou lidé zasahovat do obsahu činnosti parlamentu. Problémem parlamentní demokracie a důvodem její neoblíbenosti u lidu je zajisté také imunita poslanců parlamentů. Poslanci, kteří jsou chráněni imunitou, nevykonávají svůj mandát dostatečně podle veřejné vůle a mohou tím být velmi nezodpovědní. Parlamentní strany by podle Kelsena také udělali dobře, pokud by ze svého centra vyslali do hlasování o určitých záležitostech odborníky, kteří by k tomu určitému tématu měli odborné znalosti.⁴⁵ Toto

---

⁴⁰ Tamtéž, str. 26-27

⁴¹ Tamtéž, str. 29

⁴² Tamtéž, str. 38

⁴³ Tamtéž, str. 38

⁴⁴ Tamtéž, str. 39

⁴⁵ Tamtéž, str. 42

opatření by mohlo překonat ještě zřízení speciálních parlamentů, které by příslušely různým oborům zákonodárství.

Parlamentní demokracie funguje na většinovém principu, protože je to jediná možnost, jak zachovat i vůli menšin. Přesným názvem by tedy neměla být většinová, nýbrž většinově-menšinová demokracie. Tento název totiž odráží skutečnost, že bez menšiny není většina, tedy ani většinový princip demokracie. Absolutní většina by měla být v parlamentní demokracii schopna podřídit se i kvalifikované menšině. K tomuto dochází pomocí dohody mezi již míněnou menšinou a většinou, v horším případě pomocí obstrukcí, které mají donutit většinu k tomu, aby se dohodla s menšinou. Výjimkou většinové demokracie může být menšinová vláda, která není v rozporu s demokratickými principy. Většinová vláda nesmí znamenat nadřazenost většiny nad menšinou, ale musí být výslednicí vlivu obou těchto skupin, jejichž vůle se srážejí.⁴⁶ Menšina se může bránit nadřazenosti většiny a neuznávání menšinového vlivu tím, že by se vzdala své účasti na rozhodování, čímž by většina pozbyla statutu většiny.

Pro zachování demokracie je důležité správně zvolit princip, podle kterého se do parlamentu budu poslanci volit. Vybírat se musí mezi dvěma principy, většinovým a poměrným. Pokud by se do parlamentu volilo podle většinového systému, neměly by v parlamentu své zastoupení menšiny, ale jen většiny. Pro zachování demokracie by se do parlamentu mělo volit poměrným systémem, aby byly zastoupeny i menšiny, které v parlamentu znamenají opozici, která zaručuje fungování demokracie v parlamentním systému. Zároveň však musí být v parlamentu politické skupiny zastoupeny podle své skutečné síly, protože jen v tomto případě je zajištěno, že rozložení sil v parlamentu bude odrážet skutečný stav společnosti a její zájmy. Díky poměrnému systému je pravděpodobné, že žádná ze stran nezíská většinu, což vede k nutnosti uzavírání koalic.

Demokracie není možná, pokud není zajištěna kontrola parlamentu. Menšiny musí mít možnost odvolat se k nějaké instituci, pokud nejsou spokojeny s chováním většinového parlamentu. Tuto kontrolní funkci by měl podle Kelsena plnit ústavní soud.⁴⁷ Zákonodárství nesmí být založeno na jednotlivcích, ale na kompromisu mezi skupinami. Ve chvíli, kdy dochází k zapojení jednotlivců a jejich vůle do legislativního procesu, dochází k ohrožení demokracie. V tuto chvíli musí mít menšiny šanci odvolat se k ústavnímu soudu, který tomuto chování jednotlivce zabrání.

---

⁴⁶ Tamtéž, str. 52

⁴⁷ Tamtéž, str. 67

Jednou z funkcí demokracie je udržování svobody. Ovšem pokud za ideu svobody považujeme ideu rovnosti, kde nikdo neovládá druhého, není to možné, jak můžeme vyvodit ze zkušeností, které lidstvo posbíralo. Lid potřebuje někoho, kdo jej bude ovládat a zajistí tím rovnost mezi vším lidem. V demokracii by ale mělo platit, že lidé jsou sice ovládáni, ale jsou ovládáni sami sebou. Ve chvíli, kdy je člověk sice podřízen, ale je podřízen jen své vlastní vůli, je člověk politicky svobodný.⁴⁸ Demokracie není měřena hodnotou rovnosti, ale hodnotou svobody. Pokud má existovat stát, musí v něm existovat závazný řád, který je uskutečňován skrze vládu. Demokracie ve své podstatě nemá místo pro vůdce. Ale jak jsem již výše uvedla, není možné demokracii bez vůdcovství udržet. Demokracie tedy tento problém řeší tím, že velká skupina lidí, která projevuje veřejnou vůli, se účastní jen části politického procesu, nejčastěji pomocí zákonodárství. Je tedy potřeba vybrat vůdce, ale omezeného jen výkonem určité funkce. Zde nastupuje rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní. Toto rozdělení není zárukou demokracie, protože to nezajišťuje vládu lidu. Ale pokud je toto rozdělení uvedeno v platnost, obě dvě moci, kterých se problém dotýká – výkonná a zákonodárná musejí být ovládány lidem, minimálně prostřednictvím parlamentu, který je lidem zvolený.

Pro demokracii je důležitá i osoba vůdce. Tento vůdce ovšem musí být vybírán tak, aby jeho výběr neohrozilo demokracii. Navíc je pro demokracii typické poměrně rychlé střídání těchto volených vůdců. Vůdce by měl být vybírán z lidí, kteří nejsou ve vládnoucí skupině, nýbrž ho zvolit ze skupiny vedených. Volba má ovšem spíše charakter fikce, nežli opravdového přenesení vlastní vůle na nějakého zástupce. Svou vlastní vůli nemůžeme nechat vykonávat druhého člověka. Vůdce má spíše funkci ideologickou, kdy vůdce je považován za moc, která je vytvořena společností.⁴⁹ V důsledku těchto podmínek pro volbu vůdce platí, že čím větší je skupina jedinců, ze které je vůdce volen, tím více je tato volba demokratická. Můžeme tedy říci, že původně používaná myšlenka, že v demokracii nemá existovat vůdce, je nahrazena myšlenkou, že každý se může stát vůdcem.

---

⁴⁸ Tamtéž, str. 10

⁴⁹ Tamtéž, str. 76

3.2.2. Demokracie v Kelsenově díle a jeho návaznost na Rousseaua

V Rousseauově díle i v Kelsenově díle lze nalézt několik společných rysů v otázce demokracie. Tyto rysy se teď pokusím v následující části práce shrnout. Společný pohled mají Kelsen i Rousseau v otázce vůdce. Oba se shodnou na tom, že je důležité zvolit jednoho určitého vůdce, který je pro demokracii nezbytný. Kelsen mluví o tom, že ze zkušeností lidstva je jasné, že lid není schopen samostatně fungovat, pokud nad sebou nemá nikoho, kdo by ho kontroloval. V této oblasti u Kelsena vidíme nutnost rozdělení moci, kdy výkonná moc je svěřena panovníkovi, který je zvolen z velké části občanů. Čím více je lidí, ze kterých je volen parlament, tím silnější tato demokracie je. Zákonodárná moc náleží parlamentu. Parlament je sice závislý na zvolení ze strany občanů, ale jejich vůle je již přenesena na parlament a neprojevují jí přímo oni sami. U Rousseaua je rozdělení moci ve smyslu vládce s mocí výkonnou a veškerého lidu, po uzavření společenské smlouvy, s mocí zákonodárnou. Veškeré zákony přijaté ve státu podle Rousseaua musí být ve shodě s obecnou vůlí, kterou lidé projevují. V Rousseauově demokracii není místo pro parlament, protože ve chvíli, kdy by lid svěřil svou moc jen určité skupině lidí, neexistovala by zde dále svrchovaná moc lidu. Kelsen podle mého názoru navazuje na Rousseaua především v otázce přirozenosti zákonů. Veškeré zákony u Kelsena by měly být v souladu se zákony přírodními. Rousseau v této oblasti vyzdvihuje také morálku a ctnost.

3.4. Srovnání koncepcí demokracie Jean-Jacques Rousseaua a Hanse Kelsena

V této části práce se zaměřím na nejdůležitější otázku, která byla před vypracováním práce položena. Jak již název mé práce vypovídá, je touto otázkou srovnání konceptů demokracie u Jean-Jacques Rousseaua a Hanse Kelsena. Tito muži jsou od sebe odděleni dvěma stoletími a navíc prostředí, ve kterém svá díla tvořili, jsou dosti rozdílná. Jean-Jacques Rousseau se narodil v městské republice Ženevě, zatímco Kelsen se narodil v Praze a v raném věku se odstěhoval do Vídně. Většina jeho vzdělání tedy přišla spíše z Rakouska.

Prvním bodem, který budu srovnávat u obou autorů je typ demokracie, kterou oba autoři preferují. Oba autoři se zabývají teorií demokracie, ale každý ji pojímá jinak. Hans Kelsen je zastáncem zastupitelské demokracie a vyzdvihuje roli parlamentu.

Demokracii vidí v tom, že lidé se účastní rozhodovacího procesu tím, že jsou k volbám a zvolí si své zástupce. Jean-Jacques Rousseau je zastáncem přímé demokracie, kdy všichni občané se podílejí na rozhodovacím procesu a rozhodně odmítá jakékoliv zastoupení, protože by již nešlo o projev jejich obecné vůle.

Druhým bodem bude vliv přirozenosti na demokracii. Jean-Jacques Rousseau tvrdí, že lidé, kteří dříve byli od přírody dobří se vznikem společnosti a jejich role v ní stali zkaženými. Tento problém řeší společenská smlouva, kterou by všichni občané uzavřeli. Zákony byly podle Rousseau v přírodním stavu nahrazeny morálkou a ctností. U Hanse Kelsena by veškeré normativní zákony měly být v souladu se zákony přírodními.

Třetím aspektem pojetí demokracie je jak nahlíží Kelsen a Rousseau na postavu jednoho vládce. U Rousseau je postava vůdce důležitá a lidé ho vybírají sami ze svého středu. Tento vládce zastupuje moc výkonnou a měl by konat i rozhodnutí, která nejsou v souladu s obecnou vůlí. I pro osobu vládce stále platí zákony, které přijali občané v souladu se svou obecnou vůlí. Hans Kelsen také popisuje rozdělení moci, kdy moc výkonná je svěřena do rukou jediného člověka. Tento člověk má ale podle něj spíše ideologickou funkci. Také je podle Kelsena důležité, aby docházelo k rychlému střídání na pozici vládce. Čím větší je oblast, ze které vládce vybíráme, tím silnější je demokracie.

3.5. Kritika ze strany Carla Schmitta

V dnešní době se považuje parlamentarismus za nedílnou součást moderní demokracie. Carl Schmitt je jedním z největších kritiků parlamentarismu 20. století. Schmitt v podstatě odmítá liberálně-parlamentaristickou podobou demokracie.⁵⁰ Podle Carla Schmitta je správným pojetím demokracie demokracie přímá. Ta je ovšem v současné době v podstatě nemožná. Veškerá demokracie, která se v moderním světě vyskytuje, je demokracií zastupitelskou. Podle Carla Schmitta je problémem parlamentarismu také existence politických stran.⁵¹ Současné politické strany už nevedou diskuzi jako zástupci veřejnosti, nýbrž jako zástupci určitých skupin ve společnosti. Tyto skupiny mohou být jak sociální, tak i mocenské či hospodářské.

⁵⁰ FOJT, Viktor. Pohled Carla Schmitta na parlamentarismus. In: *Parlamentarismus: sborník z výjezdního semináře Právnické fakulty UK*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, s. 11-30. Sborníky (Univerzita Karlova), str. 12

⁵¹ Tamtéž, str. 19

Naopak o Kelsenovi jsem již výše zmínila, že pro něj je demokracie nevyhnutelně státem stran. On na rozdíl od Schmitta vyzdvihuje politické strany jako zástupce určitých skupin ve společnosti, které se prostřednictvím vzájemné diskuze snaží dojít ke kompromisu. Podle Schmitta už neprobíhá vyjednávání o kompromisech v rámci celého parlamentu, ale jen v uzavřených výborech a často neveřejně.⁵² Proto parlamentarismus ztrácí svou funkci jako zástupce veřejnosti. Můžu nyní říci, že to, jak popisuje Hans Kelsen demokracii je mnohem přijatelnější, než to, jak ji v neparlamentní podobě popisuje Schmitt. Schmittova představa demokracie bez parlamentu není v současné době v podstatě možná.

Ústředním tématem Schmittovy knihy *Politická theologie*, ze které budu nyní čerpat je suverenita. Tato kniha je spíše zdrojem znalostí o státním právu, ale lze v ní nalézt také návaznost jak na Kelsena, tak i na Rousseaua. Suverenita je zde popisována jako nejvyšší, právně nezávislá, neodvozená moc.⁵³ Rousseau, jak jsem již výše několikrát zmínila, považuje přirozené právo za důležité a lidé by měli jednat v souladu s tímto právem. Podle Schmitta žádné takové nejvyšší přirozené právo neexistuje. Kelsen zase odmítá, že stát samotný je zdrojem práva. Odmítá takovouto personifikaci státu a nahrazuje na této pozici stát systémem norem. Stát má podle Kelsena za úkol pomocí stanovení právní hodnoty veřejných zájmů tvořit právo. Právo je tvořeno zákony a podle Kelsena má ve státě zákonodárnou moc parlament.

Podle Schmitta má Kelsen zásadní přínos v tom, že normativní zákony jsou v souladu se zákony přírodními. Zde se tedy opět vracíme k přirozenému právu, se kterým by veškeré zákon neměly být v rozporu. U Rousseaua je suverénem veškerý lid. Proto se vůle suveréna stává vůlí obecnou. Vůle lidu, u Rousseaua tedy vůle obecná, je vždy dobrá.

---

⁵² Tamtéž, str. 20

⁵³ SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2012. 52 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 76. ISBN 978-80-7298-401-5., str. 17

4. Závěr

V závěru této práce bych ráda shrnula veškeré poznatky, které jsem při vypracování této práce nalezla. Základní otázkou této práce bylo srovnání demokracie v pojetí Hanse Kelsena a Jean-Jacques Rousseaua. Jean-Jacques Rousseau je ve svém konceptu demokracie zastáncem přímé, neliberální demokracie a především zastává myšlenku suverenity lidu. V Rousseauově konceptu demokracie hraje velkou roli rozdělení moci, kdy ani Rousseau neodmítá vybrání jednoho vůdce z veškerého lidu, který bude zastávat výkonnou moc. Demokracie v pojetí Hans Kelsena rozhodně není demokracií tak, jak ji ve svém díle popisoval Jean-Jacques Rousseau. S Kelsenovým pojetím parlamentní demokracie by se Rousseau neztotožnil. Návaznost Kelsena na Rousseaua jsem ale nalezla v jeho inspiraci přírodních zákonů pro tvorbu normativních zákonů.

Díky tomu, že Rousseau ve svém díle neopomínal ani lidská práva, která zakládal především na soucitu mezi lidmi, bylo možné jeho dílo podrobit kritice ze strany Boženy Komárkové, která byla významnou českou filozofkou zabývající se právě tématem lidský práv. Božena Komárková vidí jako problematický aspekt Rousseauovy práce pohlcení člověka společností. Pokud je člověk pohlcen veřejností, ztrácí podle Komárkové svá lidská práva. Podle Rousseaua je toto ale krok k lepšímu, protože člověk tyto práva získá právě prostřednictvím společnosti po uzavření společenské smlouvy.

Charles Taylor ve svém díle řeší podobné problémy jako Rousseau. Jedná se především o ztrátu morálky a ztrátu svobody. Dalším společným aspektem je kritika hierarchického uspořádání společnosti. Tyto problémy stejně jakou u Rousseaua vyřeší návrat k morálním zásadám, které má člověk od přírody. Rozdíl mezi Rousseauem vidím především v pojetí společnosti a lidské svobody. Podle Taylora je člověk závislý na uznání sebe sama ze strany společnosti, zatímco Rousseaua upozorňuje na to, že člověk by se mohl ve společnosti tak trochu ztrácet. Charles Taylor se také věnoval Rousseauově koncepci společenské smlouvy a viděl v ní řešení problematického získávání svobody. Podle Taylora se lidé právě uzavřením společenské smlouvy stali svobodnými a byl to Rousseau, kdo dovedl lidi k tomu, aby si začali uvědomovat sami sebe.

Kritiku Hanse Kelsena jsem podložila dle Carla Schmitta. Největším důvodem pro kritiku Hanse Kelsena je Schmittovo odmítání parlamentarismu. Tím pádem odmítá také zastupitelskou demokracii a vyzdvihuje demokracii přímou. To, co Schmitt v Kelsenově díle vyzdvihuje jako pozitivní je jeho návrat k přirozenému právu a tvoření normativních zákonů ve shodě se zákony přírodními.

Summary

The pivotal aim of this work was to compare the concept of democracy as seen by Hanse Kelsen and Jean-Jacques Rousseau. Jean-Jacques Rousseau is the advocate of direct, neoliberal democracy and popular sovereignty. In Rousseau's concept of democracy, the main part is played by the separation of powers. However, Rousseau does not oppose choosing a leader to hold the executive power in their hands. Kelsen's concept of democracy differs completely from the one of Rousseau's, but I still managed to find common ground for the two writers in the fact they were both inspired by laws of nature in the process of normative law-making.

Rousseau also engaged in the study of human rights, which he based mostly on the compassion between individuals. That is why I critically analysed his thoughts, drawing from the Czech philosopher Božena Komárková's work. In her opinion, if an individual is absorbed in within the society, they lose their human rights. However, Rousseau sees this as a step forward; he believes that it is only after embracing the rules a society holds that one can gain their human rights.

Charles Taylor deals with topics similar to the ones in Rousseau's work. Most importantly, he talks about the loss of morality and the loss of freedom. Both of them also criticised hierarchical order of society. As well as Rousseau, he sees the solution to these problems in the return to moral principles, which are innate to human beings. Where he differs from Rousseau is in the view on society and freedom. Taylor believes an individual is dependent on others' recognition, whereas Rousseau accents the danger of one getting lost in within the society. Charles Taylor also found the solution to the gain of freedom in Rousseau's concept of social contract. Taylor believes one can only become independent by embracing this contract.

I based my critical appraisal of Hanse Kelsen on Carl Schmitt's work. The main reason to criticise him was Schmitt's refusal of parliamentarism. That is why he vouches in favour of representative as opposed to direct democracy. What Schmitt considers

positive in Kelsen's work is the return to the natural law and the creation of normative laws in accord with the natural ones.

5. Použitá literatura

BOHÁČKOVÁ, Renata. *Základy konstrukce Kelsenovy ryzí nauky právní*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 163 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 158. ISBN 80-210-1193-9.

BOHÁČKOVÁ, Renata. *Život a dílo prof. Dr. jur. Dr. Hanse Kelsena*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1994. 56 s. Právnické sešity; č. 60. ISBN 80-210-0852-0.

FOJT, Viktor. Pohled Carla Schmitta na parlamentarismus. In: *Parlamentarismus: sborník z výjezdního semináře Právnické fakulty UK*. Praha: Univerzita Karlova. Právnická fakulta, 2008, s. 11-30. Sborníky (Univerzita Karlova), 28. ISBN 9788085889994.

HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2000. 418 s. Morální a politická filosofie; sv. 8. ISBN 80-7007-134-6.

KELSEN, Hans. *O podstatě a hodnotě demokracie*. V Praze: Orbis, 1933. 107 s. Politická knihovna. Řada 1; kn. 30.

KOMÁRKOVÁ, Božena. *Lidská práva*. 1. vyd. Heršpice: EMAN, 1997, 122 p. ISBN 80-901-8544-4.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *O společenské smlouvě, neboli, O zásadách státního práva*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. 157 s. Knihovna společenských věd. ISBN 80-86473-10-4.

ROUSSEAU, Jean-Jacques. *Rozpravy*. 2., rozš. vyd. Praha: Svoboda, 1989. 292 s. Filozofické dědictví / Nakl. Svoboda. ISBN 80-205-0064-2.

SARTORI, Giovanni. *Teória demokracie*. Překlad Marianna Oravcová, Ľubomír Kovačič, Platon Baker. Bratislava: Archa, 1993, xiv, 512 s. ISBN 80-711-5049-5.

SCHMITT, Carl. *Pojem politična: text z r. 1932 s předmluvou a se třemi korolárii*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2007. 124 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 51. ISBN 978-80-7325-107-9.

SCHMITT, Carl. *Politická theologie: čtyři kapitoly k učení o suverenitě*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2012. 52 s. Knihovna novověké tradice a současnosti; sv. 76. ISBN 978-80-7298-401-5.

SVENSSON, Palle. *Teorie demokracie: brněnské přednášky*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995, 287 s. ISBN 80-859-5902-X.

TAYLOR, Charles. *Etika authenticity*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001. 134 s. Morální a politická filosofie; sv. 9. ISBN 80-7007-150-8.

Jürgen a GUTMANN, Amy, ed. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001. 183 s. Filosofie a sociální vědy; sv. 11. ISBN 80-7007-161-3.

TAYLOR, Charles. Politika uznání., s. 41-90. In TAYLOR, Charles, HABERMAS, Jürgen a GUTMANN, Amy, ed. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2001. 183 s. Filosofie a sociální vědy; sv. 11. ISBN 80-7007-161-3.